

УДК 378.091.39-047.58

DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2020.75-76.226376>

НАТАЛІЯ ПУСЕПЛІНА

ORCID: 0000-0003-4318-4113

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: pusnatalia@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ

У статті розглянуто проблему створення та реалізації педагогічної моделі підготовки вчителя до виховної роботи.

Визначено основні її компоненти, принципи, умови та напрями реалізації. Розкрито поняття «педагогічне моделювання» та його структуру.

Ключові слова: модель; виховна робота; педагогічне моделювання; педагогічний процес

Постановка проблеми. Система педагогічної освіти на сучасному етапі розвитку вищої школи вимагає трансформації, переосмислення як змісту освіти, так і його структури та форм організації. У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що виникла необхідність учителя нової формації – коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. На особливу увагу заслуговує проблема підготовки майбутніх учителів до виховної роботи, оскільки їх діяльність має вирішувати завдання формування національних і загальноюдських цінностей, духовно-морального збагачення, особистісно-професійного визначення, сприяння самовираження та саморозвитку учнів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема моделювання професійної діяльності викладача відображена у дослідженнях Н. Брюханової, Н. Волкової, К. Гнезділової, Н. Корольової, Т. Піхоти, Т. Пушкар, Т. Смирнової та ін.; розробкою засобів моделювання у контексті системного, діяльнісного та компетентнісного підходів займались науковці В. Ананьєв, А. Асмолова, О. Беловаї, В. Беспалько, В. Зимова, В. Краєвський, А. Хуторський та ін.

Метою статті обрано дослідження педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів до виховної роботи у загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка випускника педагогічного вузу до організаторсько-педагогічної і виховної діяльності, на думку А. Бойко, передбачає: готовність до формування та розвитку творчої особистості кожної дитини; створення та розвитку учнівського колективу, формування системи відносин; організації виховуючої і розвиваючої діяльності. Кожен з цих складників у процесі психолого-педагогічної підготовки вчителя, у свою чергу, забезпечується реалізацією світоглядно-культурологічного, психолого-педагогічного та методичного аспектів і засвоєння відповідних педагогічних умінь та навичок (Бойко, 1996).

У «Філософському енциклопедичному словнику» моделювання визначено як метод дослідження об'єктів пізнання на їх моделях; побудова і вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ (органічних і неорганічних систем, інженерних пристроїв, різних процесів – фізичних, хімічних, біологічних, соціальних) і конструйованих об'єктів для визначення чи поліпшення їх характеристик, раціоналізації способів їх побудови, управління тощо (Ивин, 2003, с. 221).

С. Гончаренко розглядає модель як штучно створену систему елементів, які з певною точністю відображають певні властивості, сторони, зв'язки об'єктів, що вивчаються (Гончаренко, 2008, с. 120).

Ю. Бабанський у наукових дослідженнях педагогічних процесів вважає, що моделювання сприяє систематизації знань про явища та процеси, що вивчаються, окреслює шляхи їх цілісного відображення, розкриває сутнісні зв'язки між компонентами, відкриває можливості для створення науково обґрунтованих класифікацій, а створення спрощених моделей є дієвим засобом перевірки достовірності та повноти теоретичних уявлень про різні галузі знання (Досліджуючи

теоретичні і методичні засади моделювання управлінської педагогічної діяльності, В. Пикельна розглядає його як: а) метод наукового дослідження; б) основу розробки нової теорії; в) механізм визначення перспективи розвитку (Пикельна, 1993, с. 248), і виділяє такі функції моделі: а) нормативна (зіставлення явища чи процесу з іншим, більш дослідженим); б) систематизуюча (цілісне відображення дійсності); в) конкретизуюча (розробка й обґрунтування теорії); г) пізнавальна (розгляд наукових і прикладних завдань) (Пикельна, 1993, с. 263).

Вивчаючи моделювання педагогічної діяльності у системі фахової підготовки О. Столяренко основою моделювання змісту навчального матеріалу і професіоналізації змісту навчання визначає такі принципи: взаємодії навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності студентів; єдності процесуально-змістовних і мотиваційно-ціннісних сторін загальнопедагогічної підготовки; єдності розчленованості й інтегрованості змісту навчання; поетапної конкретизації фундаментальних професійно-педагогічних проблем (Столяренко, 2015, с. 15).

Сучасні науковці по-різному підходять до структурування процесу науково-теоретичного моделювання. Зокрема, Є. Павлютенков виділяє такі етапи моделювання: а) попередній аналіз процесу; б) створення і подальше вивчення моделі; в) перенесення отриманої інформації на досліджуваний процес; г) аналіз достовірності, ефективності моделі; г) корекція моделі (Павлютенков, 2007, с. 3).

Спираючись на наукові положення теорії пізнання як методологічну основу інтерпретації й аналізу емпіричних даних нами визначено наступні структурні компоненти моделі підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-процесуальний, контрольний-оцінювальний. Цільовий компонент моделі включає мету, та принципи її практичної реалізації. Метою підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах є формування професійної компетентності, забезпечення єдності виховання, навчання і розвитку особистості педагога в умовах освітнього середовища. До основних принципів, які забезпечують реалізацію мети виділяємо наступні: суб'єктності, гуманізації, стимулювання до самовиховання, актуальності, культуровідповідності, систематичності, наступності, доступності, наочності, науковості. Мотиваційний компонент зумовлюється необхідністю забезпечення інтересу студента, оскільки від цього залежить свідомо цілеспрямована самостійна діяльність майбутнього вчителя, ефективність усього педагогічного процесу формування професійних компетентностей. Змістовий компонент моделі розкриває виховні напрями вищого закладу освіти та полягає у формуванні загальної гуманітарної культури, планетарного та професійно-педагогічного мислення, високої моральної самосвідомості, національної ментальності, моральному, громадянському, естетичному, фізичному, трудовому вихованні майбутнього вчителя. Операційно-діяльнісний компонент містить основні методи, форми і засоби процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи. Контрольний-оцінювальний компонент моделі відображує результат педагогічного процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи та забезпечує ефективне використання здобутих знань та умінь у виховній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Для забезпечення ефективності втілення моделі підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах вважаємо за необхідне створення та реалізацію організаційно-педагогічних умов: наявність внутрішніх і зовнішніх суб'єкт-суб'єктних відносин; єдність аудиторної і позааудиторної діяльності; створення спеціально організованого виховуючого середовища; інтеграція складників фахових навчальних дисциплін і виховного змісту загальнопедагогічних дисциплін. Наявність суб'єкт-суб'єктних відносин учасників процесу підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах визначаємо провідною умовою формування виховної компетенції та розглядаємо їх як «визначальну педагогічну категорію, першооснову і головну умову повноцінного виховання особистості» (Бойко, 2006, с. 135).

Вважаємо, що саме цілеспрямоване формування суб'єкт-суб'єктних виховуючих відносин забезпечує оптимальний рівень взаємодії на основі врахування особистісних якостей і потреб учасників навчально-виховного процесу, створює передумови для побудови траєкторії розвитку творчої індивідуальності, фахового зростання та усвідомленого прагнення до професійного самовдосконалення в сфері виховуючої діяльності. Єдність аудиторної і позааудиторної виховної діяльності визначаємо як один із найважливіших засобів забезпечення комплексного і різнобічного становлення, виховання і розвитку особистості майбутнього вчителя. Цілісний педагогічний

процес через інтеграцію навчання і виховання сприяє формуванню єдиної системи професійно спрямованих знань, умінь і навичок, і, на їх основі – мотивації, стимулів діяльності, світогляду та ідеалів і переконань особистості. Спеціально організоване виховне середовище є результатом творчої інтеграційної діяльності усіх суб'єктів педагогічного процесу вищого навчального закладу, об'єднаних спільною метою підготовки компетентного вчителя на рівні сучасних вимог. Інтеграція складників фахових навчальних дисциплін і виховного змісту загальнопедагогічних дисциплін передбачає використання виховних засобів на лекційних, семінарських, практичних заняттях, під час усіх видів педагогічних практик, проведення культурно-масових заходів, науково-практичних конференцій тощо.

Висновки з даного дослідження. Цілеспрямована організація підготовки вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі до виховної роботи у відповідності до сучасного етапу розвитку суспільства повинна: враховувати природні педагогічні здібності (професійна орієнтація і відбір); сприяти вихованню на основі національних і загальнолюдських цінностей і розвитку високого рівня загальної культури; забезпечувати свідоме засвоєння професійно значущих знань, формування педагогічних умінь і оволодіння педагогічною технікою на основі взаємозв'язку теорії і практики; стимулювати самоосвіту, самоактуалізацію і саморозвиток особистості вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. Москва : Педагогика, 1977. 253 с.
- Бойко А. М. Виховання людини: нове і вічне : методолого-теоретичний і практичний коментар. Полтава : Техсервіс, 2006. 568 с.
- Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання : шляхи реалізації. Київ : ІЗМН, 1996. 232 с.
- Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця, 2008. 278 с.
- Павлютенков Є. М. Моделювання педагогічних процесів. *Управління школою*. 2007. № 10. С. 2–20.
- Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 1993. 432 с.
- Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 196 с.
- Философский энциклопедический словарь / под ред. А. А. Ивина. Москва : Наука, 2003. 564 с.

REFERENCES

- Babanskii, Yu. K. (1977). *Optimizatsiia prottsesta obucheniiia [Optimization of the learning process]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Boiko, A. M. (1996). *Onovlena paradyhma vykhovannia : shliakhy realizatsii [Updated paradigm of education: ways of realization]*. Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
- Boiko, A. M. (2006). *Vykhovannia liudyny: nove i vichne : metodoloho-teoretychnyi i praktychnyi komentar [Human education: new and eternal: methodological-theoretical and practical commentary]*. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia. Metodolohichni porady molodym naukovtsiam [Pedagogical research. Methodological advice for young scientists]*. Kyiv; Vinnytsia [in Ukrainian].
- Ivina, A. A. (Ed.). (2003). *Filosofskii entsiklopedicheskii slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Moskva: Nauka [in Russian].
- Pavliutenkov, Ye. M. (2007). *Modeliuvannia pedahohichnykh protsesiv [Modeling of pedagogical processes]*. *Upravlinnia shkoloiu [School management]*, 10, 2-20 [in Ukrainian].
- Pikelnaia, V. S. (1993). *Teoriia i metodika modelirovaniia upravlencheskoi deiatelnosti [Theory and methodology for modeling management activities]*. (D. diss). Kyiv [in Russian].
- Stoliarenko, O. V. (2015). *Modeliuvannia pedahohichnoi diialnosti u pidhotovtsi fakhivtsia [Model of pedagogical activity at the preparatory faculty]*. Vinnytsia: Nilan-LTD [in Ukrainian].

NATALIA PUSEPLINA

PEDAGOGICAL MODELLING IN TRAINING STUDENTS FOR EDUCATIONAL WORK

The system of pedagogical education at the present stage of higher school development requires transformation, rethinking both the content of education and its structure and forms of organisation. The Concept of the New Ukrainian School states that there is a need for a teacher of a new formation – a coach, facilitator, tutor, moderator in the individual educational trajectory of a child. The problem of preparing future teachers for educational work deserves special attention, as their activities should solve the problem of formation of national and universal

values, spiritual and moral enrichment, personal and professional determination, promotion of self-expression and self-development of pupils.

The problem of modelling the professional activity of a teacher is reflected in the researches by N. Bryukhanova, N. Volkova, K. Gnezdilova, N. Korolyova, T. Pikhota, T. Pushkar, T. Smirnova, et al.; scientists V. Ananiev, A. Asmolova, O. Belova, V. Bepalko, V. Zymova, B. Krayevsky, A. Khutorsky and others were engaged in the development of modelling tools in the context of system, activity and competence approaches.

Based on the scientific requirements of the theory of cognition as a methodological basis for interpretation and analysis of empirical data, we have identified the following structural components of the model of future teacher training for educational work: target, motivational, semantic, operational, control and evaluation. The target component of the model includes the purpose and principles of its practical implementation. The purpose of preparing future teachers for educational work in secondary schools is the formation of professional competence, ensuring the unity of education, training and development of the teacher's personality in the educational environment. The main principles that ensure the realisation of the goal include the following: subjectivity, humanization, stimulation of self-education, significance, cultural relevance, systematicity, continuity, accessibility, clarity, scientificity. The motivational component is conditioned by the need to ensure the student's interest, because it depends on the conscious purposeful independent activity of the future teacher, the effectiveness of the entire pedagogical process of formation of professional competencies. The semantic component of the model reveals the educational directions of higher education and consists in the formation of general humanitarian culture, planetary and professional pedagogical thinking, high moral consciousness, national mentality, moral, civic, aesthetic, physical, labour education of future teachers. The operational component contains the main methods, forms and means of the process of preparing future teachers for educational work. The control and evaluation component of the model reflects the result of the pedagogical process of preparing the future teacher for educational work and ensures the effective usage of acquired knowledge and skills in the educational interaction of the subjects of the educational process.

To ensure the effectiveness of the model of training future teachers for educational work in secondary schools, we consider it's necessary to create and implement organisational and pedagogical conditions: the presence of internal and external subject-to-subject relations; unity of classroom and extracurricular activities; creation of specially organized educational environment; integration of components of professional disciplines and educational content of general pedagogical disciplines.

Consequently, the purposeful organisation of teacher training in a higher pedagogical educational institution for educational work in accordance with the current stage of development of society should: take into account the natural pedagogical abilities (professional orientation and selection); to promote education on the basis of national and universal values and the development of a high level of general culture; to ensure the conscious assimilation of professionally significant knowledge, the formation of pedagogical skills and mastery of pedagogical techniques based on the relationship of theory and practice; to stimulate self-education, self-actualization and self-development of the teacher's personality.

Keywords: *model; educational work; pedagogical modelling; pedagogical process*